

Oskar Altenburg: Die Kunst des psychologischen Beobachtens,
Berlin, 1898, Reuther u. Reichard 76 l., Ára 1 mk. 60.

A Schiller-Ziehen-féle vállalat harmadik füzetében *Altenburg: gymnasiumi igazgató* a fent írt czímmel arról elmélkedik, hogy mennyi hibás ítéletnek, téves értékmeghatározásnak forrása az, ha a tanító nem figyeli meg a maga növendékeinek egyéni sajátosságait, ha nincs érzéke a növendékek testi és lelki tulajdonságainak megfigyeléséhez. Különösen érdekesen fejtegeti a bevezető részben «Szorgalom és figyelem a gyakorlati tanfériak értékelése szerint» czímmel, hogy mennyire hibásan itéli meg, tisztán a látszat után, némely tanító a növendékek szorgalmát és figyelmét s mennyire hibás magaviseleti és szorgalmi jegyeket vezetnek be azoknak conduitlistájába. A legtöbb tévedésnek forrása abban van, hogy a pszichológai megfigyelésbe ethikai szempontok vegyülnek bele, még pedig uralkodólag befolyásolja a tanító véleményét. «Én — mondja Altenburg — már mint fiatal tanító sejtettem a belső összefüggést a szorgalom, szellemi elevenség és a külső magaviselet között, mert egyszer illető társaim nem csekély bámulatára egy aluszékony tanuló magaviseletére azt jegyeztem meg, hogy az fájdalom — jó; s ezt azzal indokoltam, hogy ha az illetőben több elevenség volna, ha egyszer egy csínyt is követne el, azt hinném, hogy nagyobb fogékonysággal és belsőbb részvétellel követi a tanítást. Ez magyarázza azt is, hogy én az ú. n. mintatanulók iránt régtől fogva nem szelvényes, de elméleti előítélettel (ellenszenvvel) viseltem. Ezek azaz nyerek meg némely tanító jóindulatát, hogy sohasem alkalmatlannok; a tanító büszkén tekint rájuk, mint az ő áldásteljes munkásságának látható eredményére, hűségüknek magától értetődő jutalmául fényes jövőt jósol nekik és a későbbi vizsgálatok és aztán az élet sokszor nem igazolják ezeket a jóvendöléseket. Ellenkezőleg nem a legrosszabb tanulók azok, kik az iskolában sok bajt okoztak, a kiknek pszichológiai és ethikai sajátosságában az iskolának sokféle ellentállást kellett legyőznie.

Valóban Altenburgnak ezen és hasonló figyelmeztetéseit minden gyakorlati tanfériúnak meg kellene szívlelni, mikor lépten-nyomon tapasztaljuk azt is, hogy sok tanító a gyermeknek legártatlanabb csínjeit, pajkosságát is a maga tekintélye ellen intézett merényletnek fogja fel, azt malitiának minősíti s bizony megtörténik az is, hogy az ilyennek tanulásbeli előmenetelét, szellemi képességeit is hibásan itéli meg s rosszabb calculust ad neki, mint a milyent érdemel.

Igen sok érdekes esetet hoz fel Altenburg a saját tapasztalatából a tanulók különböző képességeire nézve és különösen arra, hogy a tanulásbeli eredmény nem mindig fokmérője a tanuló szorgalmának. Azon

szabály alól, hogy a ki tanul, az tud — lépten-nyomon bukkanunk kivételekre. Azért legyen a tanító nagyon is óvatos a tanulók képességeire vagy teljes tehetség nélkül valóságukra vonatkozó ítéleteiben. Legyen óvatos emlékező, ítélő és figyelő képességeikre nézve is. Például az emlékeztetést sok esetben betegség is akadályozhatja mulólag, p. o. lázas betegség stb. Vagy például a figyelemre nézve tapasztalhatjuk, hogy az óráközi nagyobb szünet után — ha például a gyermekek igazi kedvvel és hévvel játszottak — a külső rend mellett sem képesek rögtön követni a tanítást, időre van szükség, hogy figyelmük ismét oda irányuljon. Altenburg feltárja a gyakorlati iskolai élet rendkívüli gazdagságát, de egyszerűsége szövevényességét is. Hogy a tanulónak az iskolai munkában való részvételének mértékét helyesen megállapíthassuk, mélyebben utánna kell járnunk az ő specialis individualitása megállapításának. Mily rengeteg sok pszichológiai problémát és anyagot nyújt az iskolai élet az ahhoz értőnek?! De viszont óva int Altenburg attól is, hogy az iskolát a tanító az ő pszichológiai ismerete gyarapításának eszközéül, vagy kísérleti laboratoriumnak tekintse. A pszichológiai megfigyelés annak a kezében, a ki nem ért hozzá, veszedelmes fegyver. Nincs borzasztóbb az olyan tanítónál, a ki minden pillanatban problémákra vadász, azokat megállapítani vagy megmagyarázni akarja lépten-nyomon. Hová lesz ekkor a tanítás elevensége s a pædagogus oly becses közvetlensége?! «Az isten kegyelméből való igazi tanító szeme önkénytelenül is belát a mélységbe, a tanuló nem egy hibáján, nem egy rossz tulajdonságán át is meglátja a küzködő léleknek inségét, melyen segíteni az ő hivatása; — annak gyámoltalan darabos szavából és kiérzi a helyes gondolatot; a belső fejlődésnek fájdalmait a nyers dologgal való harcban és a még nyersebb ének fájdalmait épúgy átérzi, mint a hogy megsejti azon belső magasztos órákat, mikor a szellem önmaga fölé emelkedik, megtelik önbizalommal és erejét érvényesíteni akarja, ha csak kifejlődésének útját gyámoltalan közbelépéssel el nem zárják.» Aranyiszavak, melyeket minden rendű (rendszerű) és rangu pædagogus szívére vehet, hogy őrizkedjék aztán a végletektől.

Altenburg a növendék jellemében kétféle tulajdonságokat különböztet meg; azokat, melyeket a családból készen hoz magával a növendék az iskolába, ezeket ő művének második fejezetében tárgyalja «*Psychologische Bestimmtheiten als Mitgift von Landschaft, Gross- und Kleinstadt, Haus und Gesellschaft*» czímmel; ezek vagy segítik vagy akadályozzák a nevelő munkásságát; azután azokat a tulajdonságokat, melyeket a tanítás és nevelés fejleszt ki a gyermekekben, melyeket ő műve utolsó fejezetében tárgyal. Egy közbenső fejezetben aztán azokat a pszichológiai határozmányokat fejtegeti, melyeket állandó vagy muló testi fogyatkozások idéznek elő s melyeket a jó szemű pædagogusnak föl kell ismernie.

Miután az abnormalis fejlettségű gyermekek olyan speciális bánásmódot igényelnek, a melyet egy nagyobb létszámmal dolgozó nyilvános tanintézetbe való felvétel alkalmával kell jól megvizsgálni a növendékeket, még pedig az iskolaorvos segítségével, mert a szülők sokszor magok sem bírnak tudomással gyermekük kevésbé feltűnő testi fogyatkozásáról, vagy ha tudnak is, szégyenlik azt bevallani, sőt esetleg szándékosan el is tagadják. Mindezekre nézve igen sok érdekes példát hoz fel Altenburg a saját tanítói gyakorlata köréből. Értékezése, mely 76 lapra terjed — mintegy új oldalról gazdagítja a Schiller-Ziehen-féle vállalat tartalmát, mert a pädagogiai lélektan gyakorlati kérdéseivel foglalkozik, az iskola belső-szellemi életével, melyre a mi pädagogiai irodalmunkban oly kevés gondot fordítanak. Művében a tudomány színvonalán álló elmélet ölelkezik a gyakorlati tanfőnök tapasztalatainak gazdagságával s az érdekesen illusztrálja azt a tételt, hogy minden elmélet a gyakorlat kedvéért van, nagyrészt abból ered s egészen az a czélja.

Sárospatak.

SZÉKELY GYÖRGY.

Gustav Hecke : Systematisch-kritische Darstellung der Pädagogik John Lockes. Ein Beitrag zur Geschichte der Pädagogik und Philosophie. Gotha. 1898 Friedr. Andr. Perthes..

A XVIII. század maga-magát nevezte *siècle éclairé*nek a kiderülő, a ködöt és felhőt eloszlató égtől. Ez az ég az emberi ész, a mi pedig homályba borítja : a balitéletek és hitelvek. A szellemi látóhatárt a *raisonnement* világosítja meg, az állítólagos sötétség ellen a bölcelet nevében indul meg. A előcsapatokat az *angol sensualismus* szolgáltatta, melynek patriarchája *Locke*, «a légbőlsebb angolok egyike» (Lewes). Melléje sorakozik az ébresztő *raisonnement* gárdája. Az angolok ma is *Locke*-ot tartják első neveléstani írójuknak. Igaz ugyan, hogy ajánlata : *a gentleman* képzésében a classikus tanulmányok a *gyakorlati ismeretekkel* szemben szoruljanak háttérbe és lépjen *a magánnevelés* a nyilvános elébe, — a régi latin iskola tekintélyét még hazájában sem ingatta meg, de tervei és felvetett eszméi a francia és német neveléstan kifejlődésére nagyon termékenyítőleg hatottak, és nevelésének ideálja a gyakorlati angolnak mindig hű képét állítja elének.

Lecke pädagogiai nézeteinek főforrása : *Some thoughts concerning education*. (1693.) Ennek és a többi műveinek felkutatásával és bő irodalmi készültséggel, nemkülönben nagy tárgyszeretettel írta meg *Hecke* úttörő tanulmányát. *Czélja* egyrészt *Locke* neveléstanának rendszeres és kritikai előadása, másrészt pedig annak kimutatása, hogy *Locke* pæda-